

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ ในครั้งนี้ นำเสนอตามลำดับดังนี้

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรม

๒.๔ การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหาร ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ใน

สถานศึกษา

๒.๕ บริบทของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารถือเป็นเรื่องของการวางแผนงานเพื่อดำเนินงานตามกระบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ให้ความหมายและออกแบบทฤษฎีไว้หลายท่านดังที่ได้ค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางของ การศึกษาดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหาร

คำว่า “บริหาร” มาจากคำว่า (Administration) มีความหมายเหมือนกับคำว่า (Management) ฉะนั้น จึงมีการใช้ทั้งสองคำนี้ในลักษณะเดียวกัน แต่คำว่า (Management) มักจะใช้ในการบริหารองค์การหรือหน่วยงานที่มุ่งในด้านกำไร แต่การบริหารงานในวงการศึกษาหรือการบริหารงานโครงการสุขภาพในสถานศึกษานั้นมิได้มุ่งหวังผลกำไรหรือขาดทุนจึงใช้คำว่า (Administration) จึงจะเหมาะสมที่สุด การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารงานที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล ในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตของ การบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใดย่อมเกี่ยวข้องกับ

การบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิต ของมนุษย์ในสังคม มีนักบริหาร นักวิชาการ และนักศึกษามากมายหลากหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

พระมหาไถ่รุ่ง รุจิธมโม (ทองมา) การบริหาร คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินงานอย่างมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎี ที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ ละบุคคลพร้อมทั้ง กระจายอำนาจอย่างทั่วถึง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้หลักการวางแผน จัดการองค์การโดยภาพรวม^๑

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของนักบริหารไว้ว่า มีอยู่ ๕ ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^๒

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานใน ปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการ ดำเนินการตามแผนผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกบฏกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

พิทยา บวรวัฒนา ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยงธรรม และอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้^๓

นิพนธ์ กีนาวงศ์ ให้ความหมายของการบริหารว่า “การร่วมมือกันทำงานของบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน ในการร่วมมือทำงานนั้น จะต้องมีการบุคคลที่เป็นหัวหน้าหรือเรียกว่าผู้บริหารและจะต้องจัดในรูปขององค์การ”^๔

^๑ พระมหาไถ่รุ่ง รุจิธมโม (ทองมา), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙.

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔-๕.

^๓ พิทยา บวรวัฒนา, *การบริหารเชิงบูรณาการ*, (นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๔ นิพนธ์ กีนาวงศ์, *หลักการบริหารการศึกษา*, (พิษณุโลก : ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

ประพันธ์ สุริหาร ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร^๕ หมายถึง การบริหารเป็นกิจกรรมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมกันทำกิจการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

ทองหล่อ เดชไชย ให้ความหมายของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง การบริหาร (Administration) เป็นการจัดการ (Management) อย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล การบริหารและการจัดการนั้นบางครั้งใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้เป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน^๖

ธงชัย สันติวงษ์ ให้ความหมาย ของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกองค์การและการใช้ ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^๗

จันทราณี สงวนนาม การบริหาร เป็นเรื่องของการทำงาน กิจกรรมโดยผู้บริหารและ สมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยี ให้เกิดประโยชน์สูงสุด^๘

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒ กระบวนการของการบริหาร

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการของการบริหารที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ธีรรัตน์ กิจจารักษ์ อ่างใน สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ ไว้ล่วงหน้า

๒) การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคลและวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

^๕ ประพันธ์ สุริหาร, **หลักและระบบการบริหารการศึกษา**, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙.

^๖ ทองหล่อ เดชไชย, **การบริหารคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ**, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓ – ๑๔.

^๗ ธงชัย สันติวงษ์, **การบริหารสู่ศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมช่างจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘.

^๘ จันทราณี สงวนนาม, **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

๓) การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้งานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔) การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้โอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการทำงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕) การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อเปรียบเทียบผลงานกับงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต^๙

กูลิก และ เออร์วิค (Luther H. Gulick and Lyndall Urwick) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการบริหาร ซึ่งได้เสนอกระบวนการบริหารไว้ ๗ ประการ ซึ่งเรียกร้อย ๆ ว่า “ POSDCoRB ” กระบวนการบริหารนี้ได้สรุปไว้ในหนังสือ “ Paper on the Science of Administration ” ใน ค.ศ. ๑๙๓๖ โดยมีกระบวนการบริหาร ดังนี้

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึงการวางแผนแนวทางในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของท่าน

๒) การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนงาน การจัดสายงานการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงาน การควบคุมการปฏิบัติงาน

๓) การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการในการตัดสินใจ และการสั่งการในกิจการต่างๆให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะทั่วไปและในลักษณะเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและการควบคุมการปฏิบัติงาน

๔) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือในการปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกันและกลมกลืนกัน

๕) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของกิจการในหน่วยงาน

๖) งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบ และรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณ การทำบัญชี

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล ได้กล่าวถึง การบวนการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ คือ^{๑๐}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การ

^๙ อีรรัตน์ กิจจารักษ์, อ่างใน, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครู ศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

^{๑๐} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

พัฒนากลวิธี (Develop Strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ห่อออกมาให้ได้ว่าในการทำงานต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำให้การประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘) การสื่อสารข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ได้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหาร และสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงานจะหมายถึงวิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

วิโรจน์ สารัตนะ ได้กล่าวถึงกระบวนการการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ คือ^{๑๑}

๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒) การจัดองค์กร หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่ และตำแหน่งต่างๆ อย่างชัดเจน

๓) การทำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

^{๑๑} วิโรจน์ สารัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า กระบวนการการบริหารการศึกษา คือหมายถึงการบริหารงาน การวางรูปแบบโครงสร้างงาน นั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๖ ประเภท คือ ๑. การวางแผน ๒. การจัดหน่วยงาน ๓. การอำนวยการ ๔. การประสานงาน ๕. การประเมินผล ๖. การงบประมาณ เพื่อให้การปฏิบัติงานในองค์กรนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่าน จึงได้ประมวลแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สุนทร โคตรบรรเทา ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของ ผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัตถุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อ ร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๑๒}

เฮนรี ฟาโย (Henry Fayol) ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่า เป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการคือ^{๑๓}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลงนอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออก เพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

^{๑๒} สุนทร โคตรบรรเทา, การบริหารการศึกษา : หลักการและทฤษฎี (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, สนพ, ๒๕๖๐), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๑๓} Price, Alan, **Resource Management**, In a Business Context, 2 edition, (London Thomson Learning 2004), p.110.

๔) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดหมายเดียวกัน

๕) การควบคุม (controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

มัลลิกา ต้นสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่า หมายถึงการกำหนดแนวทางหรือนโยบายการสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๑๔}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายการบริหารว่าหมายถึงกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จขององค์การที่กำหนดตามเป้าหมาย^{๑๕}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวันะบุตร กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงการจัดการหรือการควบคุมกิจการต่างๆ ของรัฐ เช่น การบริหารการเงินของมูลนิธิ การบริหารกิจการภาษี การบริหารกิจการแพทย์ การบริหารที่ดินรกร้างว่างเปล่า การบริหารการก่อสร้าง การบริหารกิจการอุตสาหกรรม และอื่น ๆ ที่เป็นงานที่เรียกกันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๑๖}

พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึงกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคุมไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๑๗}

วัชร บวรณสิงห์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้ เป็น ๓ ทาง คือ

๑) ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับ ขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา

๒) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบ และเครื่อง อำนาจความเสถียรต่างๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓) ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมี ปฏิสัมพันธ์กันหรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^{๑๘}

^{๑๔} มัลลิกา ต้นสอน, **การจัดการยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^{๑๕} สมยศ นาวิการ, **พฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๑๖} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวันะบุตร, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๑๗} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๑๘} วัชร บวรณสิงห์, **การบริหารหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

โฮล (Holt) กล่าวว่า การบริหาร เป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งพร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุม^{๑๙}

ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการมีการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งจะทำให้งานดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อยและกระบวนการต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ^{๒๐}

พนัส หันนาคินทร์ สรุปว่า การบริหาร คือ กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ^{๒๑}

สมพงษ์ เกษมสิน สรุปว่า การบริหาร คือการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบตามกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๒}

จุมพล สวัสดิ์ยากร สรุปว่า การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน^{๒๓}

ธีระรัตน์ กิจจักษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือการใช้ศาสตร์ และศิลป์ นำเอาทรัพยากรการศึกษา (Administration Resource) มาประกอบการตาม กระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๔}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้ประสบความสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีการวางแผน จัดองค์การ สั่งการควบคุม การสนับสนุนและประเมินผลการทำงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด หลักการบริหารงานโดยทั่วไปนั้น ประกอบด้วยส่วนใหญ่ คือ การวางแผน การจัดองค์การ หรือการจัดหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์กร การสรรหาบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการงบประมาณ เป็นต้น เพื่อให้การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

^{๑๙} โฮล (Holt), D.H. **Management printciples and practices**, (New Jersey: Prentice – Hall, 1993), p. 3.

^{๒๐} ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^{๒๑} พนัส หันนาคินทร์, **ประสบการณ์ในงานบริหารบุคลากร**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๒๒} สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^{๒๓} จุมพล สวัสดิ์ยากร, **หลักการบริหารและมนุษยสัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๒๔} ธีระรัตน์ กิจจักษ์, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

คำว่า “การบริหารสถานศึกษา” มีนักวิชาการทั้งของต่างชาติและชาวไทยเป็นจำนวนมาก ได้ให้ความหมายไว้ในลักษณะที่คล้ายกัน ดังนี้

ฮอย และเซอร์ชีว (Hoy and Cecil) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การบริหารโรงเรียนเป็นการบริหารบุคลากรทางการศึกษา ครู นักเรียน เพื่อให้ความร่วมมือและความร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงานในโรงเรียนให้บุคคลทั้ง ๓ กลุ่ม เห็นด้วยและดำเนินการตามข้อตกลงที่วางไว้และพึงยึดปฏิบัติโดยเคร่งครัด^{๒๕}

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์^{๒๖} ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง หลักการบริหารสถานศึกษา โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM.) เป็นการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังโรงเรียน ให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป หลักการบริหารมี ๕ ประการ ดังนี้

๑) หลักการกระจายอำนาจ เป็นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับประชาชนมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางและเขตพื้นที่การศึกษาไปยังสถานศึกษา ให้เกิดความคล่องตัวมีอิสระและมีประสิทธิภาพ

๒) หลักการบริหารตนเอง สถานศึกษามีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้นภายใต้การบริหารเป็นองค์คณะบุคคล

๓) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น ร่วมคิดร่วมทำ

๔) หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้กับประชาชน ปรับปรุงโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร โดยการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบและได้รับความเห็นชอบ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

๕) หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล สถานศึกษาต้องพร้อมให้มีการตรวจสอบเพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

กิติมา ปรีดีดิลก ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษา ตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการและการเงิน การบริหารงานกิจการนักเรียน นักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน^{๒๗}

^{๒๕} Hoy, Wayne K. & Cecil Masker G., **Educational Administration Theory, Research, and Practice**, (New York : McGraw – Hill Inc, 1996), p. 170.

^{๒๖} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, **หลักการบริหารการศึกษา**, เอกสารประกอบการบรรยาย, (ฉะเชิงเทรา : สถาบันราชภัฏราชชนินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๓.

^{๒๗} กิติมา ปรีดีดิลก, **การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

เมธี ปิณฑนันทน์ ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการบริหารหรือการบริการด้านการปกครอง การเรียนการสอน และปรับแก้ไขเกี่ยวกับการศึกษาร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ^{๒๘}

อมรชัย ตันติเมธ กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรม ตลอดจนคำนึงให้ตรงกับความต้องการของสังคม สามารถเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคม โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบ^{๒๙}

สมคิด บางโม ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง แหล่งพัฒนาประชากรของประเทศที่สำคัญยิ่ง เป็นหน่วยงานที่ใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ จำนวนมากมาย หากการจัดการบริหารงานในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ผลผลิตของโรงเรียน คือนักเรียนที่สำเร็จออกไปย่อมมีประสิทธิภาพต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศย่อมล่าช้าตามไปด้วย^{๓๐}

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการของสถานศึกษา หรือโรงเรียนที่ผู้บริหารดำเนินกิจกรรม เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๒ ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายของการบริหารงานสถานศึกษาดังต่อไปนี้

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้อธิบายว่า ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๙ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารจัดการ ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงใน ๔ ด้าน คือ ด้านวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป สรุปพอสังเขปได้ดังนี้^{๓๑}

๒.๒.๒.๑ ด้านวิชาการ

- (๑) มีความรู้ และเป็นผู้รู้ด้านวิชาการ
- (๒) มีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์ด้านการบริหารงาน
- (๓) สามารถใช้ความรู้ และประสบการณ์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันทั่วทั้งที่
- (๔) มีวิสัยทัศน์
- (๕) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

^{๒๘} เมธี ปิณฑนันทน์, การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : เมธีทิปส์, ๒๕๒๕), หน้า ๒.

^{๒๙} อมรชัย ตันติเมธ, การบริหารสถานศึกษาปฐมวัย, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๓๐} สมคิด บางโม, การบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระนคร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓.

^{๓๑} สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, “การบริหารตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๔๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม ๒๕๔๕): ๒๓ – ๓๐.

- (๖) ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ มุ่งพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
- (๗) รอบรู้ทางด้านการศึกษา
- (๘) ความรับผิดชอบ
- (๙) แสวงหาข้อมูลข่าวสาร
- (๑๐) รายงานผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ
- (๑๑) ใช้นวัตกรรมทางการบริหาร
- (๑๒) คำนึงถึงมาตรฐานวิชาการ

๒.๒.๒.๒ การบริหารงบประมาณ

- (๑) เข้าใจนโยบาย อำนาจหน้าที่ และกิจการในหน่วยงาน
- (๒) มีความรู้ระบบงบประมาณ
- (๓) เข้าใจระเบียบคลัง วัสดุ การเงิน
- (๔) มีความซื่อสัตย์สุจริต
- (๕) มีความระเอียดรอบคอบ
- (๖) มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- (๗) หมั่นตรวจสอบการใช้งบประมาณอยู่เสมอ
- (๘) รายงานการเงินอย่างเป็นระบบ

๒.๒.๒.๓ การบริหารงานบุคคล

- (๑) มีความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ในการบริหารงานบุคคล
- (๒) เป็นแบบอย่างที่ดี
- (๓) มีมนุษยสัมพันธ์
- (๔) มีอารมณ์ขัน
- (๕) เป็นนักประชาธิปไตย
- (๖) ประนีประนอม
- (๗) อุดหนุน อดกลั้น
- (๘) เป็นนักพูดที่ดี
- (๙) มีความสามารถในการประสานงาน
- (๑๐) มีความสามารถจูงใจให้คนร่วมกันทำงาน
- (๑๑) กล้าตัดสินใจ
- (๑๒) มุ่งมั่นพัฒนาองค์กร

๒.๒.๒.๔ การบริหารทั่วไป

- (๑) เป็นนักวางแผน และกำหนดนโยบายที่ดี
- (๒) เป็นผู้ที่มีตัดสินใจ และวินิจฉัยสั่งการที่ดี
- (๓) มีความรู้ และบริหารโดยใช้ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย
- (๔) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร
- (๕) รู้จักมอบอำนาจ และความรับผิดชอบแก่ผู้ที่เหมาะสม
- (๖) มีความคล่องแคล่ว ว่องไว และตื่นตัวอยู่เสมอ

(๗) มีความรับผิดชอบงานสูง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค

(๘) กำกับ ติดตาม และประเมินผล

๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม (Morality) เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ตึงงามถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ประสงคของสังคมและจริยธรรม จะมีได้ต้องปลูกฝัง ฝึกหัด โดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรม (Virtue) ลงในใจก่อน การปลูกฝังคุณธรรมจำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาอันได้แก่ศีล (Precept) อันหมายถึง หลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัด หรือฝึกหัดกาย วาจาให้เรียบร้อย ให้เป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำ สิ่งใดให้เป็นไปตามปกติ อยู่ให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดไม่ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำ ถูกต้องเป็นธรรมย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนอันเป็นผลการมีความสุขความสบาย เยือกเย็นไม่เดือดร้อนดังกล่าว จึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็เป็นเหตุให้ประพฤติกิริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม

พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร) จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม และเป็นธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี เพราะความประพฤติใดที่เรียกว่าดี ความประพฤติใดที่เรียกว่าชั่ว แต่ในบางกรณีเราจะต้องพิจารณาก่อนที่จะบอกได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ความเห็นของคนเราเกี่ยวกับเรื่องดีหรือชั่วไม่เหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีมาตรฐานสำหรับการวัดหรือตัดสินใจไม่เหมือนกัน มาตรฐานการตัดสินความดี ความชั่ว อาจมองได้เป็น ๔ ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านปรัชญา และด้านศาสนา ซึ่งสะท้อน คุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม^{๓๒}

พระวราวิทย์ สุ่มงคโล (มิ่งอรุณ) จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ ที่มีความถูกต้องดีงามเป็น การประพฤติ ปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และแต่ละสังคม เพื่อให้เกิดความ สงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ^{๓๓}

พระดวงจันทร์ เขมวีโร (สวางค์ดุษฎี) คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าดีและต้องการจะรักษาไว้โดย เห็นว่าการที่คนมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและสังคมโดย

^{๓๒} พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร), “การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธงจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓๘.

^{๓๓} พระวราวิทย์ สุ่มงคโล (มิ่งอรุณ), “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล ๒ (บ้านลัดกะสัง) จังหวัดสระแก้ว ตามหลักคุณธรรม ๘ ประการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖.

ส่วนรวม ทำให้ชีวิตเป็น สุข สังคมสงบร่มเย็น บังเกิดความก้าวหน้าปัญหาสังคมมีน้อยผู้คนไม่เบียดเบียนแต่จะเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๓๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า จริยธรรม ในความหมายที่แท้ คือการดำเนินชีวิตทั้งระบบ จริยธรรมในทางตะวันตกเป็นแค่ Morality คือแค่ศีลเท่านั้น แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” หรือ “จริยธรรม” ได้แก่ มรรค มีศีล สมาธิ ปัญญา^{๓๕}

โคลเบอร์ก (Kohlberg, L) ได้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของความประพฤติในสังคมซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมของตนเองได้นั้น สังคมจะเป็นตัวตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด โดยในแต่ละสังคมจะมีเกณฑ์ในการตัดสินของสังคมนั้น^{๓๖}

จ้านค์ ทองประเสริฐ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมประกอบด้วย “จริยา” ซึ่งแปลว่าพึงประพฤติ, พึงปฏิบัติ, พึงดำเนิน กับคำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง ความหมายอย่างหนึ่งคือ “หลักการ” ดังนั้น จริยธรรม จึงแปลว่า ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติหรือหลักดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนถึงขั้นพ้นทุกข์หรือหมดกิเลสทั้งปวง^{๓๗}

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวถึงจริยธรรมว่าหมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย^{๓๘}

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งกาย วาจาและใจ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม^{๓๙}

^{๓๔} พระดวงจันทร์ เขมวีโร (สวรงค์ตัย), “ศึกษาทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมวิชาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๓๖} Kohlberg, L, *Development of moral character and moral ideology in moral reasoning Review of child development research Hartford* : Connecticut Printers 1984, pp. 383 – 432.

^{๓๗} จ้านค์ ทองประเสริฐ, *หลักการครองตน*, (กรุงเทพมหานคร : สนุกอ่าน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

^{๓๘} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *ทฤษฎีต้นไมจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^{๓๙} กรมวิชาการ, *แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ*, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

ปราณี วิธรรวณิชย์ ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าหมายถึงความประพฤติและการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นความประพฤติที่ดีงาม สมควรอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติสืบต่อกันไปและถือว่าจริยธรรมเป็นน้ำที่โดยตรงของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติ^{๔๐}

ทศนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม เป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม^{๔๑}

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องที่ดีงาม สังคมทุกสังคม จะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่าอะไร คือสิ่งที่ดีงาม อะไรคือความถูกต้องในสังคม โจร การขโมย การปล้นเพื่อความอยู่รอดถือเป็นเรื่องปกติถูกต้องในหมู่มโจร แต่ในสังคมทั่วไปการขโมย การปล้นเขากิน ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นความผิดที่ต้องมีบทลงโทษดังนั้นสิ่งที่เป็ความดี ความถูกต้องในความคิดของแต่ละบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานการขัดเกลาอบรมของบุคคล ในสังคม นั้น ๆ^{๔๒}

วาริ เกิดคำ กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีซึ่งมีลักษณะเป็นข้อบังคับให้บุคคลประพฤติเช่นนั้น เช่นนี้อันถือเป็นการกระทำที่ดี^{๔๓}

โบวี และทิล (Bovee & Thill) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานของการควบคุมพฤติกรรมและทางเลือกของบุคคลซึ่งอยู่บนพื้นฐานของกฎ ค่านิยมและความเชื่อด้านศีลธรรม^{๔๔}

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่ปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดี สามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้บรรลุผลที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่บุคคลดีหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรม ย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี หากบุคคลในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักจริยธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกเบียดเบียนและถูกรบกวนจนเกิดสภาพเสียดุลยภาพทางสังคมและระบบนิเวศวิทยา^{๔๕}

^{๔๐} ปราณี วิธรรวณิชย์, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : คุณมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๔๑} ทศนา แคมมณี, **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : เสริมสิน พรเเพรส ซิสเท็ม, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๔๒} สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, **จริยธรรมทางวิชาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เพ็องฟ้า, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๔๓} วาริ เกิดคำ, **เอกสารประกอบคำบรรยายหลักสูตรตัวคุณวิทยาการจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^{๔๔} Mescon, M H, Bovee L & Thill, J V, **Business Today**, (9th ed) (New Jersey : Prentice - Hall 1999), p. 89.

^{๔๕} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙๕.

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมคือแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อยุ่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม จริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศีล ได้แก่ สิ่งทั้งดเว้น สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม ได้แก่สิ่งที่ควรปฏิบัติ ซึ่งทั้งสองข้อรวมเรียกว่า “จริยธรรม”^{๔๖}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้อธิบายถึงจริยธรรมในลักษณะกว้าง ๆ ว่า “จริยธรรม คือหลักสำหรับให้คนเรายึดถือในการปฏิบัติตน จริยธรรมตัดสินให้เราเป็นคนดี มีความประพฤติดี ละเว้นความชั่ว ในบางกรณีเราบอกได้ทันทีว่า ความประพฤติใดที่เรียกว่าดี ความประพฤติใดที่เรียกว่า ชั่ว แต่ในบางกรณีเราจะต้องพิจารณาก่อนที่จะบอได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ความเห็นของคนเรากับเรื่องดีหรือชั่วไม่เหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีมาตรฐานสำหรับการวัดหรือตัดสินใจไม่เหมือนกัน มาตรฐานการตัดสินความดี ความชั่ว อาจมองได้เป็น ๔ ด้าน คือ ด้านสังคม, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านปรัชญา, และด้านศาสนา”^{๔๗}

Greffin, & Ebert ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความเชื่อว่าสิ่งใดคือความถูกต้องและสิ่งใดคือความไม่ถูกต้องหรือพฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่ดี หรือพฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งนี้ พฤติกรรมเหล่านั้นย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลอื่น^{๔๘}

แอนเดอร์สัน (Anderson) ได้กล่าวว่า จริยธรรมเป็นเขตของความเชื่อในสังคมหนึ่ง ๆ เกี่ยวกับอุปนิสัยและความประพฤติว่าอะไรเป็นสิ่งที่คนทั้งหลายพยายามที่จะประพฤติปฏิบัติ^{๔๙}

กรมสามัญศึกษา ได้ให้ความหมายว่า “จริยธรรมหมายถึง สิ่งที่เราควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคมในระดับต่าง ๆ”^{๕๐}

สรุปได้ว่า จากความหมายของนักวิชาการ จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่พึงตามเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคม สิ่งที่เป็นหลักในการประพฤติ ปฏิบัติตน ทั้งทางกาย วาจาและใจเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี และการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นความประพฤติที่พึงตาม ที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักศีลธรรม

๒.๓.๒ ความสำคัญของจริยธรรม

จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมว่า บุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเคารพเชื่อฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใด ๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก ความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง และครอบครัวจะมีความอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง^{๕๑}

^{๔๖} สาโรช บัวศรี, *จริยธรรมไทยในปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๗.

^{๔๗} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “สวนทางนิพพาน”, *ไทยรัฐ*, (๑๕ มีนาคม ๒๕๓๐): ๑๔.

^{๔๘} Griffin, R W & Ebert, R J *Business* (5th ed) (New Jersey : Prentice-Hall 1999), p. 64.

^{๔๙} Anderson, H M, ‘Self Instruction as a Method of Preparing Elementary School Social Studies Teacher Trainees Apply an Inductive Teaching Mode,’ *Dissertation Abstracts International* 1968, 42(11) : 4795-A.

^{๕๐} กรมสามัญศึกษา (หน่วยศึกษานิเทศก์), *การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา เล่มที่ ๑*, (กรุงเทพมหานคร : กรมสามัญศึกษา, ๒๕๒๙), หน้า ๙.

^{๕๑} จำนงค์ ทองประเสริฐ, *หลักการครองตน*, หน้า ๑๔.

ปราณี วิฐรวานิษฐ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างมาก ทั้งนี้เพราะจริยธรรมเป็นสิ่งที่จะทำให้คนประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในสิ่งที่ดีงาม จริยธรรมจะช่วยให้อนุชนมีแนวทางในการดำเนินชีวิต มีหลักการครองตนที่ถูกต้องสมบูรณ์ และสามารถนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมาย คือ ความดับทุกข์ หรือ ความหมดสิ้นปัญหาอยู่อย่าง เป็นอิสระไร้ทุกข์^{๕๒} ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของประชาชน การปลูกฝัง จริยธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน จะเห็นได้จาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงต้องการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั้งประเทศ ดังมีพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวง ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๓๓ สรุปความว่า จริยธรรมที่ทุกคนควรจะต้องศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ ๔ ประการ ซึ่งประกอบด้วย

๑) การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

๒) การรู้จักข่มใจตัวเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น

๓) การอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

๔) การรู้ละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

จริยธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแพร่โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

ปราณี ตั้งใจดี ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรม ดังนี้^{๕๓}

๑) จริยธรรมเป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นทั้งคุณธรรมที่เป็นบ่อเกิดซึ่งเป็นแก่นของค่านิยม

๒) จริยธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝังและดำรงรักษา

๓) จริยธรรมนั้นผูกพันอยู่กับความสุข คือ จริยธรรมเป็นเหตุ

๔) จริยธรรมเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง จึงควรสร้างสมจริยธรรมเพื่อนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี และความเต็มสมบูรณ์ในชีวิต

๕) จริยธรรมเป็นสิ่งผูกพันกับคนดีและความดี และจริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในความควบคุมของตัวเรา

^{๕๒} ปราณี วิฐรวานิษฐ์, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๕๓} ปราณี ตั้งใจดี, “การสร้างแบบสังเกตคุณธรรมด้านความใฝ่รู้ ความมีระเบียบวินัย ความอดทนและการตรงต่อเวลา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

๖) จริยธรรมเกี่ยวกันอยู่กับความเคยชินของการประพฤติดี ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความเคยชินกับการประพฤติชั่ว

๗) จริยธรรมก่อให้เกิดจริยธรรมอื่นๆ คือ เมื่อฝึกจริยธรรมหนึ่งแล้ว ก็เกิดจริยธรรมด้านอื่นๆ ไปด้วย

สรุปได้ว่า จริยธรรม เป็นหลักที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกทางความประพฤติที่ดีงาม เมื่อปฏิบัติแล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคมเกิดประโยชน์สุข

๒.๓.๓ องค์ประกอบของจริยธรรม

นักจิตวิทยาและนักวิชาการหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรม ได้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้แบ่งจริยธรรม ออกเป็น ๔ ด้าน คือ^{๕๔}

๑) ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตน ถือว่ากระทำชนิดใดควรดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่ ความรู้เชิงจริยธรรมที่มีในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ ๒-๑๐ ปีซึ่งจะได้รับการปลูกฝังเป็นพิเศษ ดังนั้น ผู้ที่เป็นบิดามารดาเปรียบเสมือนครูคนแรก จึงควรปลูกฝังให้ในระยนี้ ทักษะคิดเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนเองชอบหรือไม่ ลักษณะนั้นๆ เพียงใด

๒) ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่สำหรับบางคนในสภาพการณ์ปกติ อาจมีทักษะคิดเชิงจริยธรรม แตกต่างไปจากค่านิยมของสังคม นอกจากนี้ ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไปได้จากเดิมไป

๓) เหตุผลทางจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกหรือไม่เลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องแสดงมูลเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ตลอดจนพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ของบุคคลโดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ด้วย

๔) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกับกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่นับเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน เช่น การให้ทาน การเสียสละ เพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเกิดจากการยั่วยู่ให้การทำผิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การลักขโมยการกล่าวเท็จ การโกงสิ่งของ เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่ไม่เกิดขึ้นในผู้มีจริยธรรมสูง พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมประเภทอื่น ๆ เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลย่อมส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

^{๕๔} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทัศนคติกับจริยธรรม, ทัศนคติกับการพัฒนาบุคคล, หน้า ๔๐-๔๑.

พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ^{๕๕}

๑) จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก

๒) จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้ เช่น การเอาใจใส่การทำงาน ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น แต่จริยธรรมที่แท้จริงนั้นจะต้องไม่ตกอยู่ในเงื่อนไขภายนอก เช่น ทำงานเพื่อผลของงานไม่ใช่เพื่อเงิน

ธีระพร อูวรรณโณ ได้สรุปว่า จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๓ ประการคือ^{๕๖}

๑) องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงามสามารถตัดสินใจแยกความถูกผิดได้ด้วยความคิด

๒) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธาเลื่อมใส เกิดความนิยม ยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการแสดงออก ได้แก่ พฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจที่จะทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า จริยธรรมสามารถเป็นแนวทางในการประพฤติหรือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางของการควบคุมความประพฤติ การปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางกาย ในลักษณะที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ

๒.๓.๔ หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

นักจิตวิทยาได้ศึกษาทางด้านจริยธรรม ส่วนใหญ่เชื่อว่าโดยส่วนใหญ่การพัฒนาบุคคลต่าง ๆ นั้นจะมีลำดับการพัฒนาที่คล้ายกัน และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรม ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม และพยายามค้นคว้าทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

๒.๓.๔.๑ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ธีระพร อูวรรณโณ นักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์ พยายามค้นคว้าทฤษฎี ที่จะอธิบายหาพัฒนาการด้านต่างๆ ของมนุษย์รวมถึงด้านจริยธรรมด้วย นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นผู้นำของกลุ่ม ฟรอยด์ เชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์จะพัฒนาขึ้นจากพลังงานทางจิตที่เรียกว่า อิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (Superego) ตามลำดับ อิดเป็นสิ่งที่ติดตัวทารกมาตั้งแต่เกิด และจะผลักดันให้เด็กสนองความต้องการตามสัญชาตญาณ ในขณะที่เดียวกันก็กระตุ้นให้แสวงหาความสุขให้ตนเองด้วย แต่อาศัยการทำงานของอิดอย่างเดียว บางครั้งก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ อีโก้ จึงพัฒนาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการคิดและวางแผนตอบสนองความต้องการโดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง ครั้งต่อมาเมื่อเด็กมีอายุประมาณ ๓-๖ ปี ซูเปอร์อีโก้จึงเริ่มพัฒนาขึ้นมา เพื่อควบคุมระบบจริยธรรมในตัวบุคคล ทำให้บุคคลได้รับการ

^{๕๕} พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖.

^{๕๖} ธีระพร อูวรรณโณ, “แล้วเราจะเสริมสร้างจริยธรรมให้กับคนวัยใด”, **วารสารครุศาสตร์**, (เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๒๖): ๑ – ๕.

ถ่ายทอดค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคมโดยผ่านกระบวนการเลียนแบบผู้อบรมเลี้ยงดู ซึ่งโดยมากก็คือ พ่อแม่ตนเอง^{๕๗}

จากการศึกษาตามแนวนี้นี้ จะพบว่า จริยธรรมควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก และบุคคลจะเป็นผู้มีจริยธรรมได้จะต้องขึ้นอยู่กับคุณธรรมของแต่ละบุคคล และการได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง

๒.๓.๔.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร ทฤษฎีนี้ได้อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลทางสังคม ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะและกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ในสังคม โดยเน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญและการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย ทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญกับสถานการณ์ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นในที่สุด สิ่งกระตุ้นให้บุคคลกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ก็คือ ความพอใจและการหลบหลีกจากความทุกข์การเลียนแบบลักษณะการกระทำของบุคคลอื่นเป็นบ่อเกิดของการยอมรับลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดีจากบุคคลอื่น^{๕๘}

๒.๓.๔.๓ ทฤษฎีการพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory)

เต็มศักดิ์ คทวณิช โดยนักจิตวิทยาผู้นำในกลุ่มนี้คือ ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) โคลเบิร์กเชื่อว่าจริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ มิได้เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) แต่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง ตามเหตุผลของแต่ละบุคคล และเนื่องจากการเกิดไตร่ตรองตามเหตุผลขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของแต่ละบุคคลจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นที่สูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการย้อนกลับและไม่มีการเร่งขึ้นการพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก มี ๓ ระดับ แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรม มีทั้งหมด ๖ ขั้น คำอธิบายของระดับและขั้นต่าง ๆ มีดังนี้^{๕๙}

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconvention Level) ในระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู หรือเด็กโตและมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัลพฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษโคลเบิร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็น ๒ ขั้น คือ

๑) กฎเกณฑ์ และการเชื่อฟัง

^{๕๗} ชีระพร อูวรรณโณ, “การสร้างเสริมลักษณะนิสัยเด็กปฐมวัยด้านจริยธรรม,” เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการสร้างเสริมลักษณะนิสัยระดับปฐมวัยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๙.

^{๕๘} ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓.

^{๕๙} เต็มศักดิ์ คทวณิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๒-๗๔.

๒) กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติเป็นสิ่งที่ควรจะทำ ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

๑) ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี”

๒) กฎและระเบียบ

ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจาร์ญาณ หรือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจาร์ญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจาร์ญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจ หรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก โคลเบิร์ก แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

๑) สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา

๒) หลักการคุณธรรมสากล

สรุปแล้ว พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์กมี ๓ ระดับ และ ๖ ชั้น ดังต่อไปนี้
ชั้นที่ ๑ การลงโทษ และการเชื่อฟัง

โคลเบิร์ก กล่าวว่า ในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ชั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน

ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเองหรือ ทำดีเพราะอยากได้ของตอบแทน หรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง

ชั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็กดี”

พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “เด็กดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดามารดา หรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ

ชั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ

โคลเบิร์ก อธิบายว่า ในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดี หรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องต้องคือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ชั้นที่ ๕ สัญญาสังคม

ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะให้มาตรฐานทางจริยธรรมได้ใช้ความคิดและเหตุผลเปรียบเทียบสิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูกในขั้นนี้ การ “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคลแต่เปิดใจให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล

ขั้นนี้ เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นกับมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

๒.๓.๔.๔ ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (The Theory of Values Clarification)

ชัยพร วิชชาวุธ ผู้เสนอทฤษฎีนี้คือ Rath, Hamlin and Simaon โดยใช้แนวคิดของทฤษฎีสัมพันธสภาพการณ์ต่างๆ ในหลักการของทฤษฎีการกระจ่างค่านิยมจะไม่กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝังมีการยอมรับ การตัดสินใจ ความรู้สึก และค่านิยมที่เลือกแล้วของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยครูมีหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยมคือ การชี้แนะ หรือการจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการถกคิดขึ้นมาว่าความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆนั้นเป็นไปตามเกณฑ์ ๗ ประการของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่ กล่าวคือ^{๖๐}

- ๑) เกิดจากการเลือกของตนอย่างอิสระหรือเปล่า
- ๒) ได้พิจารณาทางเลือกอื่นหรือเปล่า
- ๓) ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่าง ๆ หรือ เปล่า
- ๔) มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า
- ๕) จะยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนเองอย่างเปิดเผยหรือไม่
- ๖) จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
- ๗) จะกระทำซ้ำหรือไม่

๒.๓.๔.๕ ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

สมโภช เอี่ยมสุภาชี นักทฤษฎีกลุ่มนี้ คือ Skinner ทฤษฎีนี้ประยุกต์มาจากทฤษฎีการวางเงื่อนไขกรรมวิบาก (Operant Conditioning) ที่อธิบายหลักการเรียนรู้ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม ซึ่งจะเจาะจงเฉพาะกระบวนการเรียนรู้แบบการกระทำ อันเป็นการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลกรรมที่เกิดขึ้น จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก จะมีผลในการกำหนดถึงการแสดงพฤติกรรมนั้นในอนาคตวิธีการของทฤษฎีนี้ ตั้งอยู่บนรากฐานความเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไข การเสริมแรง และเงื่อนไขการลงโทษ วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามความคิดนี้ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริมและหากต้องการลดพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขเพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม

^{๖๐} ชัยพร วิชชาวุธ, พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาแนวทางจิตวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๑.

๒.๓.๕ การส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวถึงการส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้^{๖๑}

๑) การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น วิธีการฝึกฝนเด็กซึ่งให้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้สามารถใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไป

๒) การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

๓) การให้แสดงบทบาทสมมติ โดยให้เด็กแสดงบทบาทเป็นตัวละครในเรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรม จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตัวเองในเรื่องเหมือนกับเป็นปัญหาของตนเอง

๔) การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กวัยรุ่นจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่างและคล้อยตามลักษณะของเพื่อน ๆ ไปได้ง่าย

๕) การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้น ๆ

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนว่าจะต้องเอาใจใส่กับสิ่งต่อไปนี้^{๖๒}

๑) ตัวจริยธรรม หมายถึง คุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของตน การสอนจริยธรรมต้องมุ่งที่จิตใจ ไม่ใช่มุ่งควบคุมคำพูดและการกระทำ จริยธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความเจริญแก่ตัวเอง เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ และส่งเสริมชาติบ้านเมือง หน้าที่ของครูสอนจริยธรรม คือ การช่วยปราบปรามและช่วยพัฒนาธรรมในจิตใจของนักเรียน

๒) จุดมุ่งหมายของการสอนจริยธรรม ครูต้องพยายามให้เด็กสามารถจดจำข้อเท็จจริงเข้าใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงความเห็น ทศนคติและอารมณ์ ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ไปในทางที่ดี

๓) ครูสอนจริยธรรม ต้องศึกษาค้นคว้าในเนื้อหาของจริยธรรมจนเกิดความซาบซึ้งเพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้เกิดความสนใจ และครูควรกระทำตนเป็นตัวอย่าง สร้างศรัทธาแก่เด็กและเรียนรู้สภาพส่วนตัวนักเรียนเท่าที่สามารถทำได้

๔) การสอนจริยธรรมในห้องเรียนก็ต้องมีการเตรียมการดำเนินการ ทบทวน และสรุปย่อ ครูต้องสามารถจูงใจเด็กให้สนใจบทเรียนและมีบทสรุปที่ประทับใจเด็ก นอกห้องก็ต้องมีการสอนจริยธรรมในทันทีที่โอกาสอำนวย เช่น ตามเหตุการณ์เมื่อเด็กทำผิด แนะนำให้ทำกิจกรรมรวมทั้งพาไปดูของจริง

๕) การประเมินผลทางจริยธรรม โดยการทดสอบจากความจำ ความเข้าใจ และความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมไปในทางที่ดี

^{๖๑} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทัศนคติกับจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล, หน้า ๔-๕.

^{๖๒} กรมการศาสนา, คู่มือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓ - ๑๔.

สาโรช บัวศรี กล่าวถึงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนนั้นกระทำได้ดังนี้^{๖๓}

๑) ตั้งคณะกรรมการคุณธรรมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานคุณธรรมจริยธรรม ตลอดทั้งปี และควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้น รวมทั้งดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเป็นการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

๒) จัดให้มีแผนงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

๒.๑ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้อื้ออามวยต่อการให้การศึกษาอบรม และการปฏิบัติ เรื่องจริยธรรม ได้แก่

๒.๑.๑ คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

๒.๑.๒ ชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าวให้นักเรียนมีความเข้าใจ และเห็นว่าการประพฤติตนตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความดี ยิ่ง ไม่เป็นสิ่งที่น่าละอายเพราะสิ่งที่น่าละอายนั้น คือการทำความชั่ว

๒.๑.๓ ตั้งกลุ่มหรือชุมชนจริยศึกษาขึ้นในโรงเรียน

๒.๒ จัดให้มีการอบรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรม ได้แก่

๒.๒.๑ พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

๒.๒.๒ ผู้บริหารโรงเรียน

๒.๒.๓ ครูประจำชั้นและครูเวรประจำวัน

๓) จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น

๓.๑ ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องถูกลงโทษตามควรแก่กรณีอย่างเคร่งครัด

๓.๒ ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดี

สมพงษ์ จิตระดับ ได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้^{๖๔}

๑) ในการสอนจริยศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักธรรมและแนวทางพุทธศาสนาให้นักเรียน

๒) การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ครูต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชย และ ประกาศเกียรติคุณนักเรียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓) การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรมควรพยายามกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อยจะได้ผลและน่าสนใจกว่า

๔) โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัดซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น จึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น

๕) โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะ พูดคุยเยี่ยมเยียนตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูควรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย

^{๖๓} สาโรช บัวศรี, จริยธรรมไทยในปัจจุบัน, หน้า ๕๔.

^{๖๔} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๗๙ - ๑๘๐.

๖) การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียนจะต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างให้น่าสนใจและชวนติดตามเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดรูปการ์ตูนทางจริยธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

๗) ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

๘) การจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเร่งรัดหรือรีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลาสั้น ๆ เป็นอันขาด

๙) ควรพิจารณาบุคคลในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย

กิริติ ศรีวิเชียร กล่าวถึง แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “การส่งเสริมจริยธรรมจะกระทำให้ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วยวิธีการสอนแต่อย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียนให้สอดคล้องตามไปด้วยนั้น คือ จะต้องส่งเสริมจริยธรรมทั้งในรูปหลักสูตรแฝงและในรูปการสอน ซึ่งการส่งเสริมจริยธรรมในรูปของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) จะต้องสร้างความสนใจของนักเรียน ไปที่บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลต่อการส่งเสริมจริยธรรม เพราะนักเรียนจะไม่ตระหนักถึงสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ แต่สิ่งนั้นจะมีผลกระทบต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เช่น การให้เด็กร่วมทำงานเป็นกลุ่ม หรือเป็นหลักสูตรแฝงให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่ครูได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการปฏิบัติของครูในระบบ โรงเรียน เช่น ความรักใคร่สามัคคีของครู ความสุภาพเรียบร้อยในทางวาจาของครู และความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคณะครูในโรงเรียน”^{๖๕}

อำนาจ ทะพิงค์แก และ ชัยนัต วรรณะภูติ ได้เสนอแนวคิดการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนจะต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนเสียใหม่โดยครูจะมีการเพิ่ม หลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้นและให้สอดคล้องประสานกันทุกวิชา ซึ่งหมายความว่า การสอนจริยธรรมไม่ใช่ตกเป็นภาระของครูสอนหน้าที่ศีลธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนเช่นกัน”^{๖๖}

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้สรุปการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “มีหลักที่ควรยึดถือ ๓ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ต้องให้มีการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ประการที่สอง จริยธรรมต้องสอบทุกระดับและสอดแทรกอยู่ในทุกวิชาอย่างสม่ำเสมอ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของครูทุก

^{๖๕} กิริติ ศรีวิเชียร, *การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๔๑ - ๔๒

^{๖๖} อำนาจ ทะพิงค์แก และชัยนัต วรรณะภูติ, *รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๔๑.

คน และประการที่สามการประพุดติและปฏิบัติตัวของครูจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาแก่นักเรียน^{๖๗}

จิตรา ทองเกิด กล่าวว่า กิจกรรมเป็นหนึ่งในทำให้การศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสนใจ ความถนัด ตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยอบรมนักเรียนให้รู้จักปรับตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักหน้าที่ ความเป็นมิตร และ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในระบอบประชาธิปไตยเป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียนเพื่อสร้างเจตคติที่ดีและพัฒนาบุคลิกภาพอันพึงประสงค์^{๖๘}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณจริยธรรม หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนควบคุมพฤติกรรมให้มีความประพฤติที่ดีงาม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนจะกระทำให้ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วยวิธีการสอนแต่อย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียนให้สอดคล้องตามไปด้วย และ ต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนเสียใหม่โดยควรจะมีการเพิ่ม หลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้นและให้สอดคล้องประสานกันทุกวิชา

๒.๓.๖ คุณธรรมจริยธรรมที่สถานศึกษาควรส่งเสริม

เนื่องจากเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่ยังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน โรงเรียนทุกโรงเรียนจึงต้องช่วยเตรียมตัวเด็กนักเรียนตั้งแต่ประถมศึกษาให้มีความสามารถในการสร้างความสุขให้กับตนเองและมีภูมิคุ้มกันจากปัญหาต่าง ๆ รอบด้านจากสังคมในยุคปัจจุบัน การศึกษาจึงไม่ควรมุ่งเน้นให้เด็ก ๆ แข่งขันช่วงชิงในด้านการเป็นคนเก่ง ในทางตรงกันข้ามการศึกษาต้องช่วยให้นักเรียนเป็นคนดีเหนือสิ่งอื่นใด ให้ทุกคนสามารถมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคณะโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุขด้วย ^{๖๙} คุณธรรมพื้นฐาน อันประกอบด้วย^{๖๙}

๑) ความขยัน ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร สู้งานมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒) ความประหยัด ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอม ใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ

^{๖๗} บรรเทา กิตติศักดิ์, **จริยธรรมทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

^{๖๘} จิตรา ทองเกิด, **กิจกรรมที่จัดในโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : วิชาการ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘.

^{๖๙} กระทรวงศึกษาธิการ, **การปฏิรูปการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสป), ๒๕๔๓), หน้า ๓.

๓) ความซื่อสัตย์ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ไม่ใช่เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรง และทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

๔) ความมีวินัย ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร และประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

๕) ความสุภาพ ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและท่าทางเป็นผู้มีมารยาทดีงาม วางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

๖) ความสะอาด ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ผิวกายไม่ให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อมมีความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

๗) ความสามัคคี ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รั บบทบาทของคนที่ในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

๘) ความมีน้ำใจ ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปันเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจ และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กำหนดแนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีส่วนหนึ่งเป็นการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งตรงและใกล้เคียงกับคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่^{๗๐}

๑) ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้องประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตหมายถึง ผู้ที่ประพฤติตรงตามความเป็นจริงทั้งกาย วาจา ใจ และถือเป็นหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

๒) มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ผู้มีวินัย หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียนและสังคมเป็นปกติวิสัย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

^{๗๐} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑, **แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๓

๓) อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข คนที่อยู่อย่างพอเพียง จัดเป็นคนที่มีความรอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

๔) มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่การทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน จัดเป็นผู้ที่มีความพยายามปฏิบัติหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายด้วยความเพียรพยายามทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดด้วยความรับผิดชอบ และมีความภาคภูมิใจในผลงานนั้น

๕) มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคมด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีจิตสาธารณะ จัดเป็นผู้ที่คิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน คือ^{๗๑}

- ๑) ความตรงต่อเวลา
- ๒) ความมีระเบียบวินัย
- ๓) ความรับผิดชอบ
- ๔) ความมีจิตสำนึกสาธารณะ ความไม่เห็นแก่ตัว ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- ๕) การรู้จักหน้าที่และสิทธิของตน เคารพในหน้าที่และสิทธิของผู้อื่น
- ๖) การรู้จักประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น
- ๗) ความมีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ๘) ความเคารพต่อกฎหมาย กฎระเบียบ กติกาของสังคม
- ๙) ความมีสติสัมปชัญญะ ความไม่ประมาท อดทนอดกลั้นต่อบุคคล กิเลสตัณหาทั้งปวง
- ๑๐) ความเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ข้องแวะเกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายในยุคปัจจุบัน
- ๑๑) ความกตัญญูทวดต่อบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณ
- ๑๒) ความสำนึกในความเป็นไทย

^{๗๑} สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, บทบาทครูพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนซื่อสัตย์, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๗), หน้า ๕๓ - ๕๔.

๒.๔ การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในสถานศึกษา

ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้างเป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญ มากกว่าเสียงนินทาว่าร้ายพระพุทธรองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่า ขั้นแรกให้ปรับที่ตัวของเราเองก่อน คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคีเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไมตรีเตม้น้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข ประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ ดังนี้^{๗๒}

๒.๔.๑ การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านทาน หมายถึง การประยุกต์การบริหารโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้าน ด้านวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป มาบูรณาการทางจริยธรรมด้านทาน การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ด้วยสิ่งของต่างๆ ตลอดจนการให้ความรู้และการแนะนำสั่งสอน

ทาน (Giving; Generosity; Charity) การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยการให้สิ่งของ หรือให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรีมีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทานจะไม่สูญเปล่า ผู้ที่ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มณาปทา ยิลลเต มณาปี” แปลว่า ผู้ให้สิ่งที่นาพอใจย่อมได้รับสิ่งที่นาพอใจ การให้ทานอาจให้ได้ ๒ วิธีด้วยกัน คือ^{๗๓}

๑) อามิสทาน ให้สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นที่ดีต่อยกกว่า รวมทั้งการให้รางวัลต่างๆ เป็นต้น

๒) วิทยาทานหรือธรรมทาน หมายถึง การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนหรือการให้ในสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ทาน ๒ อย่าง คือ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ธรรม) บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ

บุญสิริ ขวลิตรำรง ได้กล่าว ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้น ย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่นทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำการกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พุดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพุดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรมีทานคือ การให้ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ว่าด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย^{๗๔}

^{๗๒} ๐.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๓๗

^{๗๓} ๐.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๔๔/๔๕.

^{๗๔} บุญสิริ ขวลิตรำรง, ธรรมโอสธ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าว ทาน หมายถึง การให้คือ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน^{๗๕}

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ขยมงคล) ได้กล่าว ทาน หมายถึง การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ผู้รับให้ระลึกรู้ถึงความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ มีจิตใจเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย คนหมู่มาทย่อมคบค้าสมาคมด้วยสมดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มาทย่อมคบหา^{๗๖}

พระราชสุทธินาถมงคล (จรัญ วุฒิชัย) ได้กล่าว ทาน คือ การให้ปัน การให้ทานซึ่งกันและกันไม่หวังกัน โดนการให้ทานแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ให้เพื่อการบูชาคุณ ให้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้และให้เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม^{๗๗}

ไพโรจน์ แก่นสาร ได้กล่าว ทาน คือ การให้ การเสียสละแก่กันและกันก่อนไม่ว่าจะเป็นวัตถุทาน อภัยทาน หรือธรรมทาน ล้วนเป็นปัจจัยเสริมสร้างความกลมเกลียวกันในหมู่มนุษย์ได้ทั้งนั้น ความขัดแย้งแย่งชิง จ้องแต่จะเอาเปรียบกัน คงเกิดขึ้นยากในสังคมที่ผู้คนรักการให้การเสียสละ ปิยวาจา มีองค์ประกอบสาม ได้แก่ ความสุภาพ ความสัตย์จริง และความมีประโยชน์ หรือเป็นถ้อยคำที่สร้างสรรค์ซึ่งนับวันผู้คนจะละเลยคุณธรรมข้อนี้กันมากขึ้น มีแต่ ช่มชู้เชือดเฉือน กระทบกระเทียบ เสียดสีหาสาระอะไรไม่ค่อยได้ แถมยังโกหกคำโตกันหน้าตาเฉย ปลิ้นปล้อนหลอกลวงกันเองอีกต่างหาก ความสามัคคีคงเกิดขึ้นยากในหมู่คนที่ขาดปิยวาจาต่อกัน^{๗๘}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านทาน แนวทางซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และเป็นลักษณะที่สังคมต้องการเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ให้การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒.๔.๒ การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านปิยวาจา หมายถึง การประยุกต์การบริหารโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้าน ด้านวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป มาบูรณาการทางจริยธรรมด้านปิยวาจา การเจรจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพและถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระเทียบทั้งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูด ทำให้การทำงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการงานยิ่ง

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

^{๗๖} พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ขยมงคล), *ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอช ทีพีเพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๘๓.

^{๗๗} พระราชสุทธินาถมงคล (จรัญ วุฒิชัย), *หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมาภิบาล, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕.

^{๗๘} ไพโรจน์ แก่นสาร, *หลักการคิดอย่างมีเหตุผลและกระบวนการตกลงใจ*, (นครปฐม : สถาบันวิชาการทหารชั้นสูง, ๒๕๕๑), หน้า ๘๒.

ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (Kindly Speech : Convincing Speech) ความเป็นผู้มีวาจา น่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าววาจาสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน มีหางเสียง สมานสามัคคี ซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดง ประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัส เตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน พูดจาส่อเสียดเสียดสีกัน อันนำไปสู่การ ทะเลาะวิวาทกัน พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ดังปรากฏในอภัยราชกุมาร สูตร ดังนี้^{๗๙}

บุญสิริ ขวลิตรำรง ได้กล่าว ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กัน และกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็ เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าใน บางคราวต้องทำงาน^{๘๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าว ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจคือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรีและ ความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอม ตาม^{๘๑}

พระราชสุทธินาถมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้กล่าวปิยวาจา คือ พูดให้เขารัก ไม่พูดให้เขาเกลียด ไม่ใส่ร้ายป้ายสี ต้องพูดให้เขารักเรียกว่า ปิยวาจา ปิโย เทวมนุสสานัง^{๘๒}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านปิยวาจา แนวทางซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และเป็นลักษณะที่สังคมต้องการเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจคือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานมีหางเสียง สมานสามัคคี ซาบซึ้งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดง ประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัส เตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน

๒.๔.๓ การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านอัตถจริยา หมายถึง การประยุกต์การบริหารโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้าน ด้านวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป มาบูรณาการทางจริยธรรมด้านอัตถจริยา การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็น ประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และบุคคลอื่น รู้จักเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว พุ่มเท แรงกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น

^{๗๙} ขุ.ม.(ไทย) ๑๓/๘๓/๘๘.

^{๘๐} บุญสิริ ขวลิตรำรง, **ธรรมโอสธ**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑.

^{๘๑} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

^{๘๒} พระราชสุทธินาถมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม), **หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมาภิบาล, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕.

บุญสิริ ขวลิตรำรง ได้กล่าว อรรถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส^{๔๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม^{๔๔}

พระภวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ขยมงฺคโล) อรรถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจ ไม่นิ่งดูตาย รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็นประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจช่วยใครไม่เป็น คือ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัด ยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์เดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือ เช่น ในยามประสบทุกข์ภัยต่าง ๆ ได้แก่ อุทกภัย ภัยจากน้ำท่วม วาตภัย ภัยจากลมพายุอัคคีภัย ภัยจากไฟไหม้ เป็นต้น ก็มีความใจอนุเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้อื่น หรือสังคมที่กำลังได้รับความทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้นตามกำลังของตนด้วยใจเมตตาและกรุณาธรรม ความเป็นผู้มีน้ำใจ ย่อมประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะและโอกาส ด้วยเมตตากรุณาธรรมเช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องผูกใจหรือเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่น ให้ผูกสมัครรักใคร่และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ยั่งยืนนานเป็นอย่างดี ดังมี สุภาษิตคำโบราณว่า ไปบ้านท่านอย่านิ่งดูตายปั่นวุ้นปั่นควายให้ลูกท่านเล่น แม้ว่าสมัยนี้การปั่นวุ้นปั่นควายให้ลูกท่านเล่นเป็นเรื่องล้าสมัยแล้ว แต่สุภาษิตนี้ก็ยังเป็นอุทาหรณ์ว่า การรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น หรือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่^{๔๕}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านอรรถจริยา แนวทางซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และเป็นลักษณะที่สังคมต้องการเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจช่วยใครไม่เป็น คือ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัด ยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์เดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือ

๒.๔.๔ การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านสมานัตตตา หมายถึง การประยุกต์การบริหารโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้าน ด้านวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป มาบูรณาการทางจริยธรรมด้านสมานัตตตา การวางตัว วางตนให้เหมาะสมกับฐานะ เสมอต้นเสมอปลาย มีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน

บุญสิริ ขวลิตรำรง สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึง การรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่

^{๔๓} บุญสิริ ขวลิตรำรง, **ธรรมโอสธ**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑.

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

^{๔๕} พระภวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ขยมงฺคโล), **ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอช ทีพีเพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๘๓.

บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ พระวินัย บัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง^{๔๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วย ปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตน เหมาะแก่ฐานะ ภาวะบุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๔๗}

ไพโรจน์ แก่นสาร สมานัตตตา หมายถึง การวางตนเสมอกัน ไม่ยกตนข่มท่านหรือดูถูกดูแคลนผู้อื่นบางอาจารย์บอกว่า คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอด้านเสมอ ปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย ความเป็นกันเอง ไม่ถือเอาถือเราซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่ยอมรับกัน^{๔๘}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านสมานัตตตา เป็นการประยุกต์การบริหารโรงเรียนทั้ง ๔ ด้านคือ ด้านวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป มาบูรณาการทางจริยธรรมด้านสมานัตตตา ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และเป็นลักษณะที่สังคมต้องการเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องในงาน และต่อคนทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง มีความประพฤติดีงามเสมอด้านเสมอปลาย มีจิตใจหนักแน่น

๒.๕ บริบทของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒

๒.๕.๑ ประวัติความเป็นมา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ จัดตั้งเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๓๖ และ ๓๗ เพื่อให้การปฏิรูประบบบริหารและจัดการศึกษาบรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐมนตรีว่ากระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

๒.๕.๒ ที่ตั้ง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ ตั้งอยู่เลขที่ ๔๑๗ ถนนสมารักษ์ ตำบลหนองแสง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๒๐ โทร. ๐๔๓ ๗๙๘๓๔๙ web site : <http://www.mkarea๒.go.th>

^{๔๖} บุญศิริ ขวลิตรารัง, **ธรรมโอสธ**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑.

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

^{๔๘} ไพโรจน์ แก่นสาร, **หลักการคิดอย่างมีเหตุผลและกระบวนการตกลงใจ**, (นครปฐม : สถาบันวิชาการทหารชั้นสูง, ๒๕๕๑), หน้า ๘๒.

๒.๕.๓ ข้อมูลทางการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ ๕ อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอวาปีปทุม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอนาเชือก อำเภอนาตุ่น อำเภอห้วยผึ้ง จำนวน ๒๔๑ แห่ง

๒.๕.๔ อำนาจหน้าที่

๑) จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น

๒) วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งการจัดสรรงบประมาณและแจ้งการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้

หน่วยงานข้างต้นรับทราบ รวมทั้งกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว

๓) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

๔) กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา

๕) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษา

๖) ประสานระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

๗) จัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

๘) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานศึกษา ประชานิยมและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษารูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

๙) ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

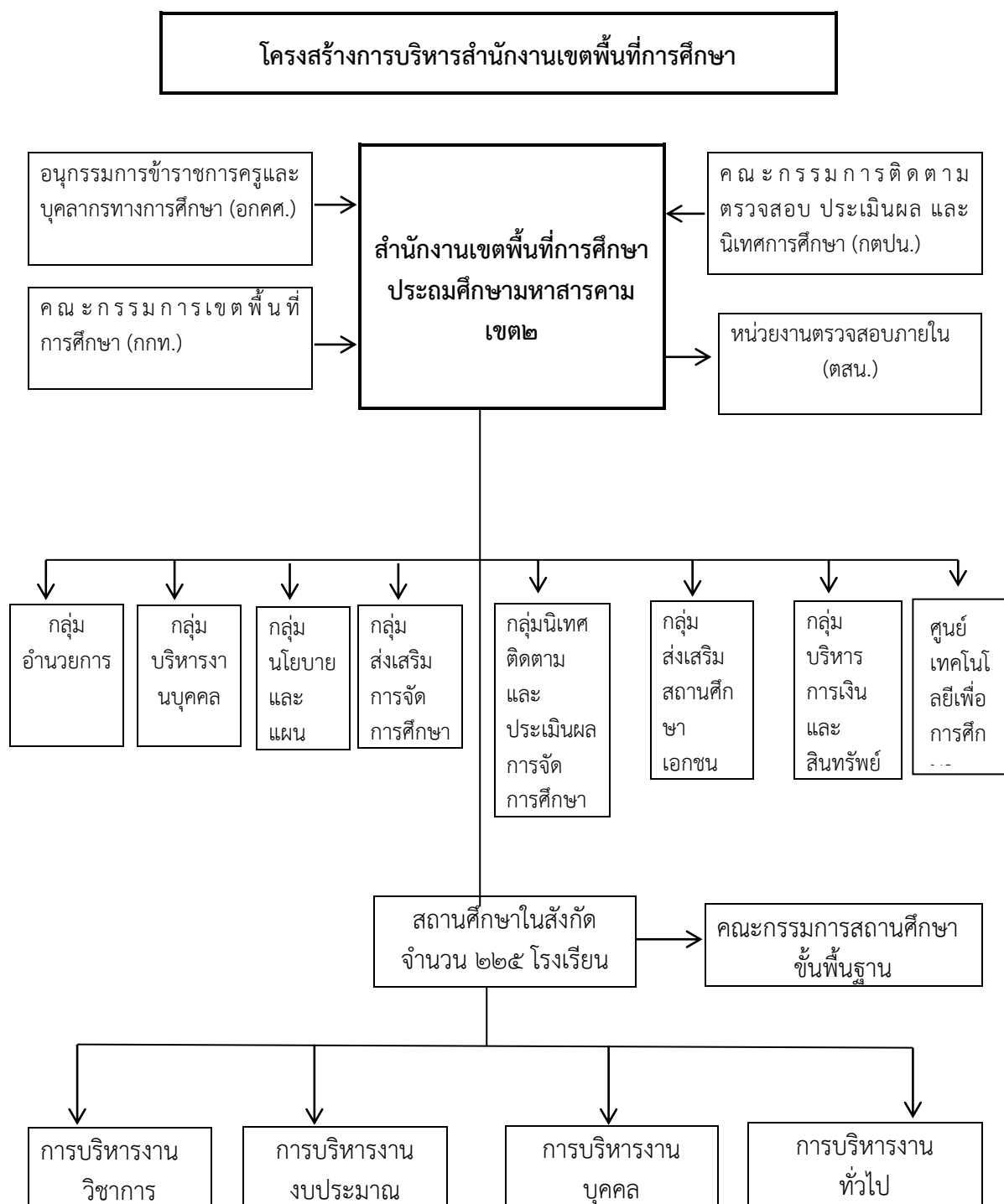
๑๐) ประสาน ส่งเสริม การดำเนินการของคณะกรรมการ และคณะทำงานด้านการศึกษา

๑๑) ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา

๑๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

๒.๕.๕ โครงการบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม

เขต ๒

๒.๕.๖ วิสัยทัศน์

องค์การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อย่างมีคุณภาพพร้อมเข้าสู่ความเป็นผู้นำประชาคมอาเซียน

๒.๕.๗ พันธกิจ

พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบเข้าสู่ความเป็นผู้นำประชาคมอาเซียน พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

๒.๕.๘ ค่านิยมร่วม

มุ่งสู่การบริหารและการบริการที่เป็นเลิศ สร้างเครือข่ายการบริการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเป็นองค์กรแห่งการช่วยเหลือแบ่งปันและการทำงานเป็นทีมให้ยั่งยืน

๒.๕.๙ กลยุทธ์

๑) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

๒) ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓) ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง และความเหลื่อมล้ำ ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

๔) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕) พัฒนาการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา

๒.๕.๑๐ ผลผลิต

๑) ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา

๒) ผู้จบการศึกษาภาคบังคับ

๓) ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย

๔) เด็กพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาสมรรถภาพ

๕) เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๖) ผู้มีความสามารถพิเศษได้รับการพัฒนาศักยภาพ

๒.๕.๑๑ จุดเน้น

๑) จุดเน้นด้านผู้เรียน

๒) จุดเน้นด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

๓) จุดเน้นด้านการบริหารจัดการ

๒.๕.๑๒ นโยบาย

๑) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ โรงเรียนในสังกัด มีคุณภาพตามมาตรฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่เอื้อและสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน

๒) ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ชุมชนและสังคมมีวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

๓) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการการศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โรงเรียนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

๔) พัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรในการให้บริการโดยเน้นการมีส่วนร่วม พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพให้เท่าเทียม นานาชาติ

๕) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาตามแนวการกระจายอำนาจทางการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล พัฒนาระบบนิเทศกำกับติดตามและประเมินผลจัดการศึกษาทุกระดับ ตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ สร้างและพัฒนาเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๒ ผู้วิจัยได้ศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ และต่างประเทศ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระมหาวิฑูรย์ ธมมวฑฺฒโน (บุญมาพิลา)^{๔๔} ได้ทำการวิจัย การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอยางสีสุราชสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคามเขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอยางสีสุราชสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคามเขต ๒ โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการดำรงรักษาบุคลากรตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสังคหวัตถุ ๔ และด้านการวางแผนบุคลากรตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอยางสีสุราชสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม และรายด้าน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

^{๔๔} พระมหาวิฑูรย์ ธมมวฑฺฒโน (บุญมาพิลา), “การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอยางสีสุราชสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคามเขต ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอยางสีสุราชสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ จำแนกตามประสบการณ์ พบว่า โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอยางสีสุราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต ๒ ควร ส่งเสริมสนับสนุน การให้โอกาสการมอบหมายงาน การตัดสินใจ การสั่งการและการดำเนินการในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะด้านการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา และครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต ๒ ในขอบข่ายการบริหารงานบุคคล ๔ ด้าน คือ ๑.ด้านการวางแผนบุคลากร ๒) ด้านการสรรหาบุคลากร ๓) ด้านการปฏิบัติงานบุคลากร ๔) ด้านการดำรงรักษา บุคลากร โดยนำคุณธรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน วาจาเป็นที่รัก คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและ ความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงการนำไปปฏิบัติต่อกันประกอบด้วยเหตุผล ช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ ช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ปฏิบัติสม่ำเสมอ โดยร่วมรับรู้ร่วม แก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเสียสละ ความแบ่งปัน การมีน้ำใจเป็นเครื่องเสริมสร้าง ไมตรีให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในสังคมได้

พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสสานุตโร (ดิสสา)^{๙๐} ได้ทำการวิจัย การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ใน ระดับมากทั้ง ๔ ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการใช้หลักทาน ด้านการใช้หลักปิยวาจา ด้านการใช้หลักอรรถจริยา และ ด้านการใช้หลักสมานัตตตา

ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งการงาน และประสบการณ์การสอน พบว่า หัวหน้าฝ่ายทางการศึกษา และครูผู้สอนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันในการบริหารงานบุคคล ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา และด้านสมานัตตตา

แนวการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาด้าน ทาน ผู้บริหารขาดการสร้างขวัญและกำลังใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น ควรจัดสรรงบประมาณและ สวัสดิการอย่างเพียงพอ และให้การสนับสนุนงานกิจกรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกคน ด้าน

^{๙๐}พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสสานุตโร (ดิสสา), “การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ปียวาจา ผู้บริหารแสดงวิสัยทัศน์ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาน้อยและพูดจาในที่ประชุมไม่สุภาพ ดังนั้นผู้บริหารควรปรับวิสัยทัศน์ให้กว้างไกลเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ด้านอัตถจริยา การสงเคราะห์ผู้ใต้บังคับบัญชาและญาติช้า และไม่ยุติธรรม ผู้บริหารต้องประพฤติตนเป็นกลาง มีการสงเคราะห์ผู้ใต้บังคับบัญชาและญาติอย่างจริงใจเท่าเทียมกัน ด้านสมานัตตตา ผู้บริหารมีภาวะผู้นำน้อยและยังวางตนไม่เป็นกลางพอ และมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยยังไม่เคร่งคัดพอ ผู้บริหารต้องบริหารงานบุคคลทุกระดับอย่างสม่ำเสมอเท่าเทียมกันและผู้บริหารต้องสร้างภาวะผู้นำอย่างเสมอต้นเสมอปลายต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

ปิยะบุตร รักษ์วงศ์ ได้ทำการวิจัย ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัย พบว่า

๑) ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีความคิดเห็นมากเป็นอันดับที่หนึ่ง ได้แก่ด้านปียวาจา และด้านสมานัตตตา รองลงมาได้แก่ ด้านอัตถจริยา ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านทาน

๒) การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อจำแนกตามเพศ ตำแหน่ง/หน้าที่ การฝึกอบรม และการร่วมทำกิจกรรมเพื่อชุมชน/สังคม เมื่อจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวม ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี คือ

๑) ด้านทาน ผู้บริหารควรสอนงานหรือแนะนำให้บุคลากรที่ขาดความรู้และประสบการณ์ ตามโอกาสสมควร ๒) ด้านปียวาจา ผู้บริหารควรใช้คำพูดที่มีประโยชน์ มีเหตุผล และกล่าวถูกกาลเทศะ ควรกล่าวยกย่อง หรือชมเชย บุคลากรที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานด้วยความจริงใจ และด้วยความยินดีเสมอ ๓) ด้านอัตถจริยา ผู้บริหารควรร่วมช่วยแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ และกระตือรือร้น ผู้บริหารควรมีความยินดีที่จะช่วยเหลือบุคลากรอย่างเสมอภาค ๔) ด้านสมานัตตตา ผู้บริหารควรวางตนเสมอต้นเสมอปลาย กับบุคลากรทุกคน ผู้บริหารควรปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความเป็นกันเอง ผู้บริหารควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและเหมาะสมกับบทบาทของผู้นำ^{๔๑}

พระเดชฯ กิตติโก (โชติธรรม) ได้ทำการวิจัย การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียน ธรรมภิรักษ์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

๑) ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่

^{๔๑} ปิยะบุตร รักษ์วงศ์, “ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรีอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

มีความคิดเห็นมากเป็นอันดับที่หนึ่ง ได้แก่ด้านปียวจา และด้านสมานัตตตา รองลงมาได้แก่ ด้านอรรถจริยา ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านทาน

๒) การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อจำแนกตามเพศ ตำแหน่ง/หน้าที่ การฝึกอบรม และการร่วมทำกิจกรรมเพื่อชุมชน/สังคม เมื่อจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน โดยภาพรวม ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี คือ

๑) ด้านทาน ผู้บริหารควรสอนงานหรือแนะนำให้บุคลากรที่ขาดความรู้และประสบการณ์ ตามโอกาสสมควร

๒) ด้านปียวจา ผู้บริหารควรใช้คำพูดที่มีประโยชน์ มีเหตุผล และกล่าวถูกกาลเทศะ ควรกล่าวยกย่อง หรือชมเชย บุคลากรที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานด้วยความจริงใจ และด้วยความยินดีเสมอ

๓) ด้านอรรถจริยา ผู้บริหารควรร่วมช่วยแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ และกระตือรือร้น ผู้บริหารควรมีความยินดีที่จะช่วยเหลือบุคลากรอย่างเสมอภาค

๔) ด้านสมานัตตตา ผู้บริหารควรวางตนเสมอต้นเสมอปลาย กับบุคลากรทุกคน ผู้บริหารควรปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความเป็นกันเอง ผู้บริหารควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและเหมาะสมกับบทบาทของผู้นำ^{๑๒}

พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสสานุตโร (ดิสสา)^{๑๓} การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๔ ด้าน เรียงลำดับจาก มากไปหาน้อย คือ ด้านการใช้หลักทาน ด้านการใช้หลักปียวจา ด้านการใช้หลักอรรถจริยา และ ด้านการใช้หลักสมานัตตตา

ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งการงาน และประสบการณ์การสอนพบว่า หัวหน้าฝ่ายทางการศึกษา และครูผู้สอนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันในการบริหารงานบุคคล ด้านทาน ด้านปียวจา ด้านอรรถจริยา และด้านสมานัตตตา

^{๑๒} พระเดชฯ กิตติโก (โชติธรรม), “การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนธรรมวิรักษ์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๓} พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสสานุตโร (ดิสสา), “การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

นางสาวพัชรพร พิพัฒน์พงศกร ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา และด้านสมานัตตตา พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรต่อภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน มี ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมือง นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องตระหนักถึงความรู้สึกอันละเอียดอ่อนของบุคคลเป็นหลัก ใช้วิธีการพูดอย่างมีวาทีศิลป์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ ในการบริหารงานบุคคลควรใช้วิธีการจูงใจบุคลากรให้ปฏิบัติงานตามที่มอบหมายมากกว่าสั่งการ ควรใช้ วิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่หลากหลายอย่างสร้างสรรค์ เช่น การบริหารงานหรือการให้บริการที่รวดเร็ว ก็ เป็นการสร้างความประทับใจแก่ผู้ร่วมงาน และไม่ควรเยอหยิ่ง หรือวางตัวสูงกว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจนเกินไป และควรสร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้เกิดขึ้น สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง โรงเรียนกับสังคม หรือองค์กรภายนอกเพื่อประสานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือองค์กรให้เกิดขึ้น^{๔๔}

พระรณชัย อคฺคเตโช (ฟิลิก)^{๔๕} ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการใช้คุณธรรมด้านสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒ จังหวัดนครสวรรค์ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อการใช้คุณธรรมด้านสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒ จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ตอบ แบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๘๓ มีกลุ่มอายุ ๔๕ ปีขึ้นไปจำนวน ๑๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๑๒ วุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๕๐ อายุราชการ มากกว่า ๑๕ ปี จำนวน ๑๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖๙ ขนาดโรงเรียน ขนาดใหญ่ น.ร. ๘๐๑ คน ขึ้นไป จำนวน ๒๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๓๒ ครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการใช้คุณธรรม ด้านสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒ จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการใช้คุณธรรมด้านสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.10$) ในด้านสมานัตตตา ($\bar{X} = 4.09$) ในด้านอรรถจริยา ($\bar{X} = 4.07$) ในด้านปิยวาจา และ ($\bar{X} = 4.07$) ในด้านทานที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

^{๔๔} นางสาวพัชรพร พิพัฒน์พงศกร, “ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๔๕}พระรณชัย อคฺคเตโช (ฟิลิก), “ศึกษาการใช้คุณธรรมด้านสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๔๒ จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

พระครูวินัยธรยิ่งยง ธมฺมวโร (โหมตศิริ) ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังกัดหมวด ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไห อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ๓๘๐ ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน เปรียบเทียบโดยการทดสอบสมมติฐานด้วยค่า t-test, F-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๕๔.๕ มีอายุระหว่าง ๔๐-๔๙ ปี ร้อยละ ๓๑.๓ มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๓๑.๑ มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ ๓๑.๘ มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๔๖.๑ และมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในตำบลบางกะไห มากกว่า ๒๐ ปี ร้อยละ ๖๓.๗

การให้บริการประชาชนตามหลักสังกัดหมวด ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไห อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๑ และเมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า ด้านทาน ด้านปิยาวาจา ด้านอรรถจริยา ด้านสมานัตตตา อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน^{๙๖}

พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร)^{๙๗} ได้ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า นักเรียนโดยส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้นเป็นกิจกรรมที่ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มากที่สุด รองลงมาเป็นด้านผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ ด้านผู้เรียนมีความ ประหยัด ด้านผู้เรียนมีความกตัญญูต่อเวท และด้านผู้เรียนมีวินัย ตามลำดับ

เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและ จริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เพศ อายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่มีความแตกต่างกันตามชั้นเรียน ตามครอบครัว รายได้ของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ปัญหา และแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม คือโรงเรียน ควรมีการกำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนในด้านระเบียบวินัย ควรจัดนิทรรศการในด้านวินัยให้มากขึ้น และต่อเนื่อง เพื่อ เสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรมในด้านการมีวินัยให้เกิดขึ้นในตัวของนักเรียนเอง ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ควรปลูกฝังนักเรียนให้เห็นถึงประโยชน์ของคุณธรรมและ จริยธรรม ด้านความ ซื่อสัตย์สุจริต ตามความเหมาะสม

^{๙๖}พระครูวินัยธรยิ่งยง ธมฺมวโร (โหมตศิริ), “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังกัดหมวด ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไห อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๙๗}พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร), “การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ด้านความกตัญญู ควรปลูกฝังให้นักเรียนได้รับรู้ถึงความกตัญญู กตเวทิต์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน ด้านความประหยัด ควรปลูกฝังให้เกิดเป็นนิสัยและ ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักการ ออม และประโยชน์ของการออม ด้านปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวมควรเสริมสร้างวินัยในด้าน จิตอาสาในนักเรียนให้มากขึ้น เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของ กิจกรรมอื่น ๆ

พระวรวิทย์ สุ่มงคโล (มิ่งอรุณ) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนเทศบาล ๒ (บ้านลัดกะสัง) จังหวัดสระแก้ว ตามหลักคุณธรรม ๘ ประการ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล ๒ (บ้านลัดกะสัง) จังหวัดสระแก้ว ตามหลักคุณธรรม ๘ ประการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล ๒ (บ้านลัดกะสัง) ตามหลักคุณธรรม ๘ ประการ เป็นพฤติกรรมที่สังคม ชมชอบหรือจดเฝ้าระวังการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยม ในสังคมนั้น ๆ

ส่วนปัญหาและอุปสรรค พบว่านักเรียนขาดความขยัน เป็นสาเหตุมาจากนิสัยส่วนตัว คือ ความเกียจคร้านเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนมักใช้ง่ายพุ่มเฟิย เกินความจำเป็น ขาดความซื่อสัตย์ สุจริต ทำให้ต้องผิดศีลข้อ ๒ อันเนื่องมาจากการกลัวถูกทำโทษ ขาดระเบียบวินัย เรื่องเล็ก ๆ น้อย เช่น ไม่ส่งการบ้าน มาสาย ลอกการบ้าน คอยกันในเวลาเรียน ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ พุดจาไม่มีหางเสียง ไม่รับผิดชอบเวร ไม่สามัคคีทะเลาะวิวาท ความเห็นไม่ตรงกัน เห็นแก่ตัว ข้อเสนอแนะควร ปลูกฝังนิสัยตามหลักคุณธรรมทั้ง ๘ ประการ โดยเริ่มผู้ปกครอง และโรงเรียน ครู ควรกำกับดูแล

โรงเรียนควรจัดการศึกษาและควรมีนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นเรื่อง พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม และเพิ่มชั่วโมงสอนให้มากยิ่งขึ้นโรงเรียนควรมีนโยบายส่งเสริมให้มีการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในด้าน ต่าง ๆ อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมด้านพฤติกรรมเชิง คุณธรรมจริยธรรมของแต่ละด้านควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันและควรตั้งเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ไว้ คอยประเมินผลความก้าวหน้าทางด้านแผนและนโยบายครูอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนควรอุทิศตนเอง เพื่อการสอน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ นำหลักธรรมคำสอนในศาสนาไปพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มากที่สุด โรงเรียนควรจัดสรรเวลาเรียนให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาที่เป็นแผนและนโยบายใน การส่งเสริมในแต่ละด้าน ครูผู้สอนควรกำหนดเนื้อหาในรายวิชาที่สอน ให้มีความเหมาะสมกับชั่วโมง เรียน และควรจัดทำแผนการสอนให้ลงตัวกับชั่วโมงเรียน เน้นการจัดการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ เพื่อให้ นักเรียนเรียนรู้จากการลงมือทำ สร้างความกระตือรือร้น และแรงจูงใจ ครูผู้สอนควร ผสมผสานวิธีการสอนที่หลากหลาย และควรประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างในการส่งเสริมนโยบาย เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอให้เป็นที่เคารพของผู้เรียนทั้งในและนอกเวลา เรียน มีลักษณะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ดี^{๔๘}

สรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารมีหน้าที่รับผิดชอบ และ วางแผนการปฏิบัติงาน กำหนดวิธีการดำเนินงาน ด้านวิชาการ ธุรการ กิจกรรมควบคุมการเรียนการ

^{๔๘}พระวรวิทย์ สุ่มงคโล (มิ่งอรุณ), “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล ๒ (บ้านลัดกะสัง) จังหวัดสระแก้ว ตามหลักคุณธรรม ๘ ประการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

สอน จัดระเบียบ ดูแลอาคารสถานที่ควบคุมเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบโดยเป็นทางการนำ คุณธรรมมาใช้และเผยแพร่ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนพัฒนาสถานศึกษาและชุมชนรวมถึงตนเอง ด้วยโดยที่ผู้บริหารจะประสบความสำเร็จในการทำงานนั้น ผู้บริหารต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ตั้งมั่นอยู่ในความ ยุติธรรมและให้ความเสมอภาค

๒.๖.๒ งานวิจัยในต่างประเทศ

(Goode) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนรัฐบาล ความท้าทายต่อวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง (Site-based management in public education : a challenge for critical pragmatism) ผลการศึกษา พบว่า การที่ผู้บริหารโรงเรียนทำการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารแบบ SBM ปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ ได้แก่ การปรับโครงสร้างการบริหารโรงเรียน การกระจายอำนาจโรงเรียนทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวิชาการได้รับความร่วมมือในการตัดสินใจจากผู้เกี่ยวข้อง ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของบุคลากร การกำหนดกฎระเบียบ แนวปฏิบัติที่ชัดเจน^{๙๙}

(Hoy and Forsyth P.)^{๑๐๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางการบริหาร ของผู้บริหารกับความจงรักภักดีของผู้ใต้บังคับบัญชา ทำการศึกษาครูโรงเรียนประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา พบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านกิจสัมพันธ์และด้าน มิตรสัมพันธ์สามารถใช้พยากรณ์ความจงรักภักดีของคณะครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ แต่จากการเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ปรากฏว่า พฤติกรรมการบริหารด้านกิจสัมพันธ์ ทำนายได้ดีกว่าด้านมิตรสัมพันธ์ แต่ในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า พฤติกรรมด้านมิตรสัมพันธ์เพียง อย่างเดียวที่สามารถทำนายความจงรักภักดีของผู้ใต้บังคับบัญชาได้

(Nicolai) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของศึกษาธิการในทัศนะของครูใหญ่ พบว่า ๑) ครูใหญ่ส่วนมากเชื่อในพฤติกรรมทางการบริหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติว่า ศึกษาธิการ ประสานงานกับคณะกรรมการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพศึกษาธิการมี ความสามารถในการตัดสินใจและสามารถเป็นผู้นำได้ ศึกษาธิการช่วยเหลือโรงเรียน และสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการสอนได้ดี ๒) การที่ศึกษาธิการไปเยี่ยมโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนบ่อย ๆ เป็นการช่วยเหลือให้มีการเรียนการสอนดีขึ้นและมีการทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างครู และผู้บริหารดีขึ้น และพฤติกรรมที่จะทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพ หรือไม่นั้นในทัศนะของครูใหญ่เชื่อว่า การมีมนุษยสัมพันธ์และการตัดสินใจที่ดีย่อมส่งผลให้การ บริหารงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๑}

(Randall) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของหัวหน้างานในการ ปฏิบัติงานโครงการการศึกษาครู พบว่า ปัจจัยจูงใจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความพึงพอใจ ปัจจัยสุขอนามัยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความไม่พึงพอใจ ปัจจัยจูงใจส่งผลในด้านความสำเร็จ ของงาน

^{๙๙}Eileen Goode, **Sit-Based Management in public education : a challenge for critical pragmatism**, (Dissertation Abstracts International, 1994), p. 816.

^{๑๐๐}Hoy W. Tarter, C.J. and Forsyth P, **Administration Behavior and Subordinate Loyalty**, (New York : An Empirical Assesment, 1978).

^{๑๐๑}Nicolai, Dante, “The Administrative Behavior of the Superintendent of School as Perceived by High School Principals”, (**Dissertation Abstracts International**, 1971), p. 3214-A.

ลักษณะของงาน การได้ทำตามความสามารถ ได้รับงานที่ท้าทาย และการยอมรับนับถือ ความสำคัญ ของปัจจัยสุขอนามัย ได้แก่ นโยบายเพื่อนร่วมงานความรู้ความสามารถในงานของ ผู้บริหาร ความสัมพันธ์กับผู้บริหาร เจื่อนใจของงาน^{๑๐๒}

(Magnuson)^{๑๐๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ ประสบความสำเร็จในการบริหารงานธุรการโรงเรียน พบว่า คุณลักษณะทางด้านส่วนตัว และวิชาชีพ ของผู้บริหาร มีดังนี้ ๑.คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ อารมณ์มั่นคง มีความรู้ มีความเป็นกันเอง มีอารมณ์ขัน เปิดเผย เข้าใจง่าย มีความเยือกเย็น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ๒. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ได้แก่ มีความสามารถติดต่อกับผู้อื่นได้ มีความรู้ในวิชาการบริหารดี มีความสามารถในการตัดสินใจดี มีความอดทนต่อการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีการวางแผนงาน และการจัดหน่วยงานที่ดี มีความสนใจต่อผู้ร่วมงาน รู้จักใช้อำนาจอย่างเหมาะสม

สรุปจากผลงานวิจัยต่างประเทศตามที่กล่าวมาแล้วนั้น พบว่าในการบริหารงานนั้น ผู้บริหารงานนั้นผู้บริหารควรมีคุณลักษณะทางด้านส่วนตัว และวิชาชีพของผู้บริหาร ซึ่งได้แก่ เป็นผู้มีความยุติธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความรู้ มีความเยือกเย็น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความรู้ในวิชาการบริหารดีมีความสามารถในการตัดสินใจในการบริหารงาน มีมนุษยสัมพันธ์และการตัดสินใจที่ดียอมส่งผลให้ การบริหารงานประสบความสำเร็จ และยังเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีส่งผล ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้มี ความกระตือรือร้นในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรสืบค้นเพื่อ ประเมินผลกระทบของตัวแปรเช่นคุณภาพของการ ส่งเสริมโรงเรียน บทบาทของชั้นเรียน และ แผนงานแนะแนวในโรงเรียน ระดับกลางที่สามารถแสดงในกระบวนการเปลี่ยนผ่าน สรุปได้ว่า การ ส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ทาน คือ การให้ การ เสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคน เห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วย ถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างมากยิ่ง อตถจริยา คือ การ สงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพาสในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความ สม่าเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลายและทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามใน การดำรงชีวิตอย่างมี ระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม และอยู่ ในสภาพแวดล้อมที่ โน้มนำในการปฏิบัติให้บุคคลมุ่งกระทำความดีละเว้นความชั่ว มีแนวทางความ ประพฤติดี ความ ถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตน เพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็น

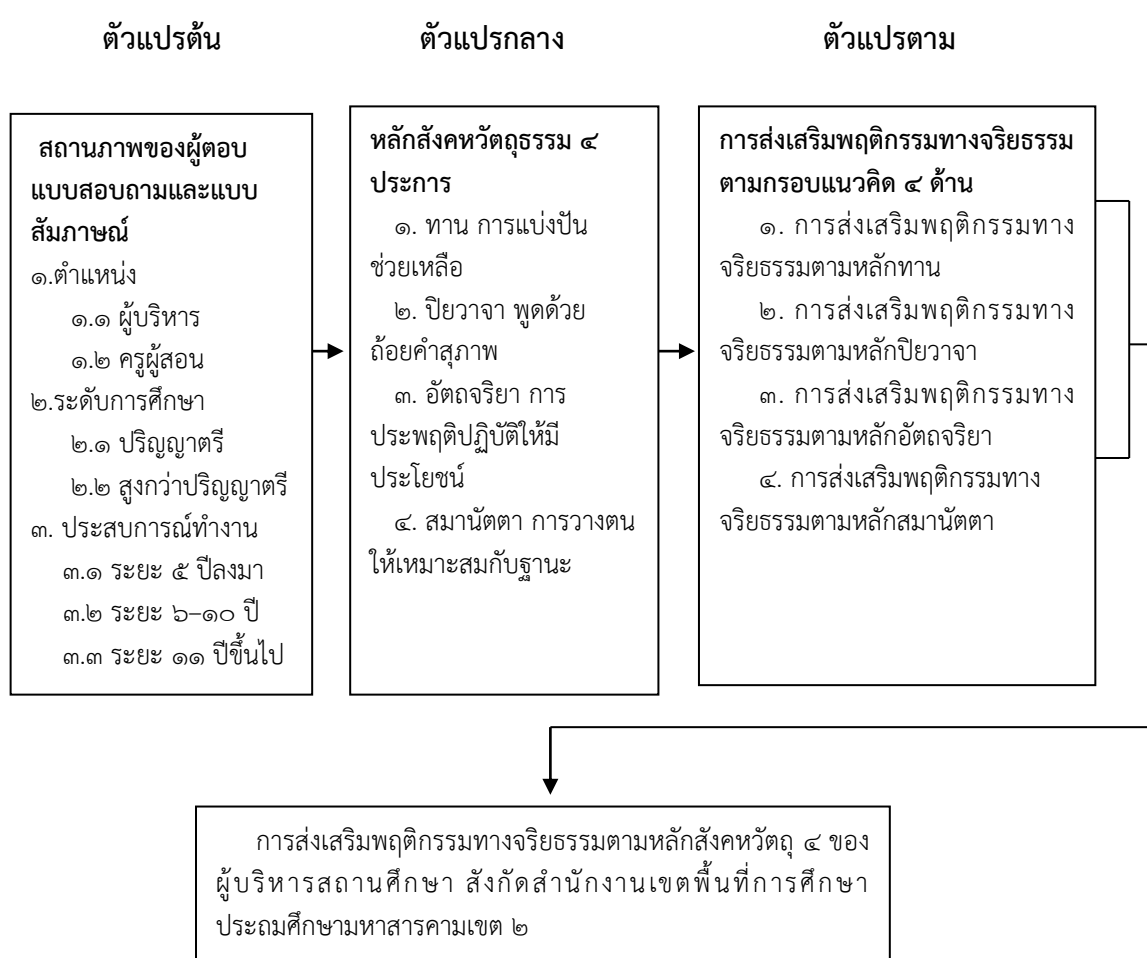
^{๑๐๒}Randall C.M, “Job Satisfaction of Chief Administrative Officers of Teacher Education Programs”, (Dissertation Abstracts International, 1986), p. 12.

^{๑๐๓}Magnuson Walter C, “The Characteristic of Succesful school Business Managers”, (Dissertation Abstracts International , 1971) p. 133-A.

ประโยชน์ต่อผู้อื่น มี คุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตาม ค่านิยมที่พึงประสงค์

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๒ ตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๑๐๔} และหลักสังคหวัตถุ ๔^{๑๐๕} ซึ่งผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๐๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, พิมพ์พิเศษ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔ – ๑๓.

^{๑๐๕} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๓๗